

เข้าใจ เข้าถึง หมู่บ้าน

Understanding the Village

ลิงค์ - กลุ่มเชื่อมโยงป่า น้ำ และคน

Link - an organization linking together forest, water & people

เขົາใจ เขົาถ้ง หม่บ้าน

KIMURA SHIGERU

ลิงค์ - กลุ่มเชื่อมโยงป่า น้ำ และคน

Link - an organization linking together forest, water & people

ชื่อหนังสือ : เข้าใจ เข้าถึง หมู่บ้าน Understanding the Village

ผู้แต่ง : KIMURA SHIGERU (คิมุระ ชิเกรุ)

ผู้แปลภาษา : พฤกษ์ ยิบมันตะสิริ <ไทย>

KURUSHIMA KEI (คुरुชิมะ เค) <อังกฤษ>

พิมพ์ครั้งแรก มกราคม 2558

สนับสนุนจัดทำโดย ลิงค์ – กลุ่มเชื่อมโยงป่า น้ำ และคน

Link – an organization linking together forest, water & people

✧ ผู้แต่งมีสงวนลิขสิทธิ์รูปภาพทั้งหมดในเอกสารฉบับนี้

คำนำ

เอกสารฉบับนี้ได้จัดทำขึ้น เพื่อแนะนำวิธีการเก็บรวบรวมและใช้ข้อมูลของหมู่บ้าน ซึ่งจำเป็นสำหรับการที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนชนบท โดยผ่านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง กลุ่มเป้าหมายของเอกสารฉบับนี้ คือ ผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำองค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่และพนักงานในกรมป่าไม้ ครู นักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน นักศึกษาที่วางแผนงานวิจัยในพื้นที่ชนบท ฯลฯ

มีผู้คนมากมายที่อยู่นอกหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐ หลังจากที่ได้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ชาวบ้านจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม แผนที่ และข้อมูลสถิติประชากรของหมู่บ้านมีไม่เพียงพอ ชาวบ้านมีข้อมูลไม่เพียงพอเกี่ยวกับหมู่บ้านของตนเอง ผลที่ตามมาคือ ชาวบ้านไม่สามารถตกลงร่วมกันได้ และบ่อยครั้งไม่สามารถที่จะร่วมสนทนาหรือร่วมในกระบวนการตัดสินใจได้

เอกสารฉบับนี้ แนะนำแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ด้วยวิธีการเก็บ รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ข้อมูลกับภายในและภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะสามารถบรรลุ 3 วัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน 2) เสริมสร้างการเรียนรู้และสนับสนุนสิ่งแวดล้อมศึกษา และ 3) ส่งเสริมความร่วมมือกับบุคคลภายนอกหมู่บ้าน

เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์จาก “โครงการสนับสนุนการจัดทำสารานุกรมหมู่บ้าน” โดยการทำงานร่วมกันระหว่างคนญี่ปุ่นและคนไทย ภายใต้องค์กรพัฒนาเอกชน “ลิงค์-กลุ่มเชื่อมโยงป่า น้ำ และคน (Link)” สารานุกรมหมู่บ้าน จำนวนทั้งหมด 21 เล่ม อยู่บนเว็บไซต์ของ Link ประกอบด้วย 3 ภาษา ไทย อังกฤษ และญี่ปุ่น สามารถเข้าไปดูได้ที่

http://www.geocities.jp/link_chiangmai_forest/

ซึ่งจากเว็บไซต์นี้ ท่านสามารถเข้าถึงเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์กัน

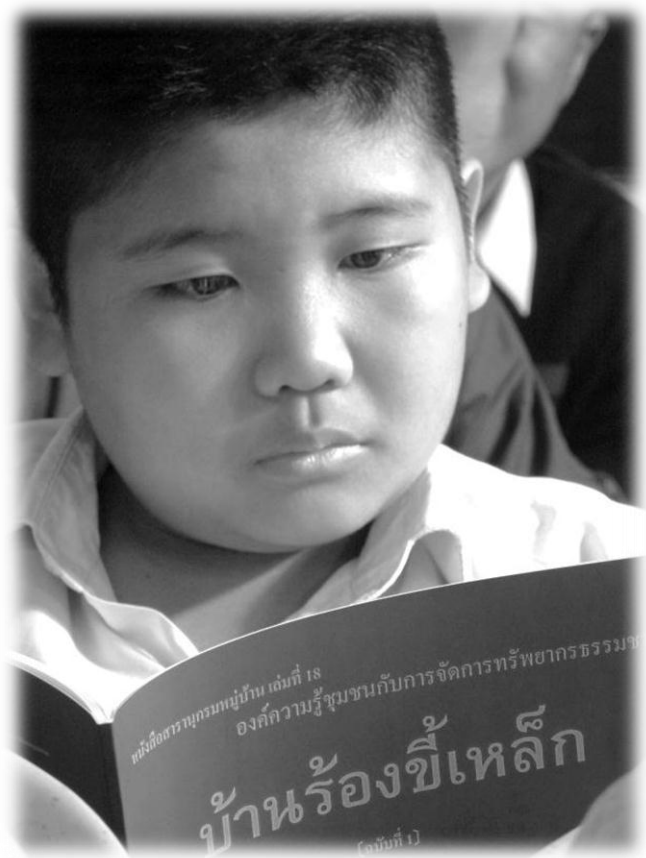
ผู้เขียนหวังว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้่านที่จะแลกเปลี่ยนและใช้ข้อมูลเพื่อร่วมสร้างหมู่บ้านน่าอยู่และลักษณะทางสังคมที่ดี สำหรับรุ่นลูกหลานต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นบนฐานของกิจกรรมของ Link ในภาคเหนือ เป็นเวลานาน 11 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้เขียนได้รับการสนับสนุนและการเรียนรู้จากชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการที่ได้ทุ่มเทเวลาให้กับงานเพื่อชาวบ้านและเพื่อคนรุ่นต่อไป โดยไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง และบางครั้งต้องเสี่ยงอันตรายถึงชีวิต ผู้เขียนเชื่อว่าเราเป็นหนี้ชีวิตต่อความทุ่มเทของผู้คนเหล่านี้ และ Link ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานได้ถ้าปราศจากความร่วมมือของกลุ่มคนเหล่านี้

ผู้เขียนขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับคุณมงคล แคะเซอ คุณสิงห์ แคะเซอ คุณบุญแหลง ทิพย์มูล และคุณวัชรินทร์ อูประใจ จากหมู่บ้านห้วยฝาย จังหวัดเชียงใหม่ คุณณรงค์ พรหมมา จากหมู่บ้านหนองขี้นกยาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสหชาติ ศรีวิชัย และคณะครูของโรงเรียนบ้านห้วยฝาย คุณชาญชัย จันทรเผือก อดีตครูของโรงเรียนเชียงดาววิทยาคม อาจารย์พฤษ์ ยิบมันตะสิริ รองศาสตราจารย์ประสาน ตั้งสิขบุตร ศาสตราจารย์ ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชิตชล ผลารักษ์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ศาสตราจารย์ ดร. Satoh Tetsuo จากมหาวิทยาลัย Komazawa ศาสตราจารย์ Shimizu Kiyoko จาก มหาวิทยาลัย Otemon Gakuin และ คุณ Yamada Kazuo จาก My Ticket Co., Ltd ผู้เขียนไม่สามารถระบุทุกคน แต่ยังมีผู้คนอีกมากมายที่ให้การสนับสนุนผู้เขียนและคณะตลอดมา ผู้เขียนขอแสดงความนับถือทุกท่าน และขอให้ทุกท่านเหล่านี้ประสบความสำเร็จทุกประการ

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณต่อเจ้าหน้าที่สามท่าน ได้แก่คุณOkabe Hiroaki คุณ Kurushima Kei และ คุณสำเนียง ปันกัน ที่ได้ใช้เวลาจัดทำเอกสารฉบับนี้ และได้ร่วมงานกับโครงการ Link อย่างเต็มกำลังตลอดมา

สารบัญ

คำนำ	1
กิตติกรรมประกาศ.....	2
สารบัญ	4
เนื้อหา	
บทที่ I. โครงร่างของ “สารานุกรมหมู่บ้าน”	6
1. อะไรคือ สารานุกรมหมู่บ้าน?.....	6
2. ข้อมูลอะไรที่เราควรจัดเก็บและรวบรวม?	6
บทที่ II. เรามาช่วยกันทำแผนที่หมู่บ้านของเรา	8
1. เหตุผลสำหรับทำแผนที่หมู่บ้าน	8
(1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้าน	8
(2) การใช้แผนที่เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมศึกษา และป้องกันภัยพิบัติจากธรรมชาติ	9
2. แนวทางการจัดหาและการจัดทำแผนที่	11
(1) เราจะจัดหาแผนที่ได้อย่างไร?	11
(2) เราจะจัดทำแผนที่ด้วยตัวเองได้อย่างไร?	12
บทที่ III. การบันทึกประวัติหมู่บ้านและความหมาย	14
1. ทำไมเราต้องบันทึกเหตุการณ์สำคัญ?	14
2. วิธีการบันทึกข้อมูล	14
(1) ข้อมูลประเภทใดบ้างที่เราควรเก็บรวบรวม?	14
(2) เราจะเก็บข้อมูลอย่างไร?	19
(3) เราจะสามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างไร?	20
(4) เคล็ดลับของการจัดระบบข้อมูล.....	22
(5) การใช้ตารางตามเวลาก่อนหน้า	23
บทที่ IV. การบันทึกและการใช้ข้อมูลความหลากหลายชีวภาพ	25
1. ทำไมเราจัดเก็บข้อมูลความหลากหลายชีวภาพ?	25

(1) ชีวิตของท่านดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่?	25
(2) เรียนรู้เกี่ยวกับสภาพของหมู่บ้านโดยผ่านการวิจัยความหลากหลายชีวภาพ	25
(3) การใช้ข้อมูลความหลากหลายชีวภาพ	26
2. เราจะทำการจัดเก็บข้อมูลความหลากหลายชีวภาพอย่างไร?	27
(1) สิ่งมีชีวิตอะไรบ้างที่เราต้องจัดเก็บ?	27
(2) จะเก็บอะไรและเก็บอย่างไร?	29
(3) ความหลากหลายชีวภาพและการตรวจสอบคุณภาพน้ำ	30
บทที่ V. การเก็บข้อมูลประชากร	32
1. พีรามิดประชากรบ่งชี้อะไร?	32
2. เราจะจัดเก็บข้อมูลประชากรได้อย่างไร?	32
บทที่ VI. ข้อเสนอแนะอื่นๆ	34
บทสรุป	35
รายชื่อหมู่บ้านที่ Link ได้ดำเนินโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว	36
แผนที่แสดงหมู่บ้านที่ Link ได้ดำเนินโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว	37

บทที่ 1. โครงร่างของ “สารานุกรมหมู่บ้าน”

1. อะไรคือ สารานุกรมหมู่บ้าน?

ชาวบ้านได้จัดเก็บและรวบรวมข้อมูลให้พื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น แผนที่และประวัติหมู่บ้าน จัดทำเป็นเล่มหนังสือเพื่อใช้สำหรับการพัฒนา โครงการพัฒนาชุมชน กล่าวโดยสั้น คือ การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นประโยชน์ วิเคราะห์ แลกเปลี่ยน และกระจายระบุกับชาวบ้านและบุคคลภายนอกหมู่บ้าน เพื่อพิจารณาปัญหาและค้นหาแนวทางปฏิบัติ พร้อมทั้งความจำเป็นของหมู่บ้าน ถ้าข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านมีมาก ทางเลือกก็จะมีมากขึ้น และนำไปสู่ความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว และเพิ่มทักษะการเจรจาของชาวบ้าน

ถ้าข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านมีมาก ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกของความใกล้ชิดต่อหมู่บ้าน สำหรับเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้นำในอนาคต

ข้อมูลเป็นประโยชน์เมื่อชาวบ้านได้ร่วมมือกับบุคคลภายนอกหมู่บ้าน และเช่นเดียวกัน เมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสพูดคุยกับชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียง เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอและจังหวัดพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่จากกรมทางหลวง กรมป่าไม้ กรมชลประทาน องค์การพัฒนาเอกชน ข้อมูลที่เพียงพอเกี่ยวกับหมู่บ้านไม่เพียงแต่ที่จะช่วยให้ชาวบ้านได้อธิบายสถานการณ์ และความจำเป็นอย่างถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันยังได้ปรับปรุงทักษะการเจรจา เราต้องให้ชาวบ้านนำการพัฒนาที่เป็นความหวังของเขา และให้เขากำหนดอนาคตของเขาด้วยตนเอง

เป้าหมายของการจัดทำ “สารานุกรมหมู่บ้าน” ไม่เพียงแต่ต้องการจะรู้ภูมิปัญญาของผู้อาวุโส หรือความเป็นจริงของชาวบ้าน แต่ต้องการให้ชาวบ้านได้ใช้ข้อมูลที่จัดเก็บด้วยตนเองเป็นทุนของการพัฒนาต่อไป

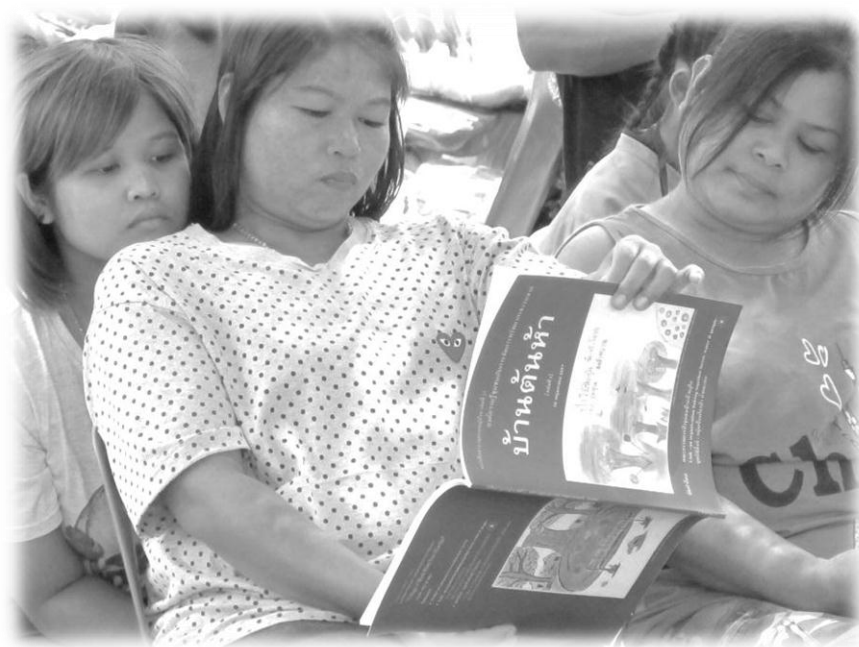
2. ข้อมูลอะไรที่เราควรจัดเก็บและรวบรวม?

ท่านสามารถจัดเก็บข้อมูลหลากหลายประเภท เนื่องจากว่ากิจกรรมและการเก็บข้อมูลนี้ ดำเนินการโดยชาวบ้านและสำหรับชาวบ้าน ชื่อของ “สารานุกรมหมู่บ้าน” ก็คือความคาดหวังว่าจะเป็นการเก็บข้อมูลเท่าที่มากได้ ท่านสามารถเปลี่ยนชื่อ “สารานุกรมหมู่บ้าน” เป็นอย่างอื่นตามที่ท่านเห็นสมควร

ข้อมูลมีมากมายไม่จำกัดที่สามารถจะจัดเก็บได้แต่จะมีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ดังนั้น Link ได้เน้น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1)แผนที่ 2)ประวัติหมู่บ้าน 3)ความหลากหลายชีวภาพ และ 4)ประชากร เราเชื่อว่าข้อมูล 4 ประเภทนี้เป็นพื้นฐานสำหรับหมู่บ้านส่วนใหญ่ และเราคิดว่าข้อมูล 4 ประเภทนี้ง่ายต่อการจัดเก็บ

โดยชาวบ้าน ถ้าท่านมีแผนที่จะจัดเก็บด้วยตัวท่านเอง ท่านสามารถจัดเก็บบางส่วนของข้อมูล หรือ เพิ่มประเภทข้อมูลตามความประสงค์ของท่าน

ในบทต่อไปเราจะพิจารณาทำไมเราจัดเก็บและทำอย่างไร กับข้อมูล 4 ประเภทดังกล่าวนี้

บทที่ II. เรามาช่วยกันทำแผนที่หมู่บ้านของเรา

1. เหตุผลสำหรับทำแผนที่หมู่บ้าน

สำหรับคนที่เกิดและเติบโตในหมู่บ้าน และทำการเกษตร ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน อาจจะเป็นความรู้ที่รู้กันทั่วไป อย่างไรก็ตาม สำหรับคนที่เกิดในหมู่บ้านเดียวกันแต่ทำงานภาครัฐ หรือ ในบริษัท หรือเพิ่งกลับจากเมือง เขาเหล่านี้อาจไม่รู้มากนักเกี่ยวกับหมู่บ้าน ผู้สูงวัยในหมู่บ้านมักจะกล่าวว่า “ลูกหลานปัจจุบันใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียน ไม่รู้ว่าจะค้นหาพืชหรือสัตว์ที่ไหนในป่าสำหรับเป็นอาหาร” นอกจากนี้คนนอกหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน เมื่อเราพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาหรืออนาคตของหมู่บ้านกับหมู่คนที่มีความรู้หลากหลาย การพูดคุยกันจะมีประสิทธิผลมากถ้าเราได้ใช้แผนที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างกลุ่มสมาชิก

แผนที่ที่หลากหลายชนิด ซึ่งมีความแตกต่างกันของข้อมูลซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้ ต่อไปนี้จะเป็นการแนะนำหลักการใช้แผนที่

(1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้าน

ก. ขอบเขตและพื้นที่หมู่บ้าน

ถ้าท่านมีแผนที่หมู่บ้านของท่าน ท่านจะรู้ได้ทันทีว่ารูปร่างขนาดของหมู่บ้าน ระยะทางกี่กิโลเมตรจากตะวันออกไปตะวันตก และจากเหนือไปใต้ ขนาดพื้นที่ของหมู่บ้าน เส้นแบ่งเขตระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านใกล้เคียง เหล่านี้เป็นต้น ท่านจะสามารถคำนวณพื้นที่ของหมู่บ้านเช่นเดียวกัน ท่านสามารถประมาณพื้นที่ตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่เกษตร ที่อยู่อาศัย และพื้นที่สาธารณะโดยใช้ภาพถ่ายดาวเทียม โดยที่ท่านไม่ต้องทำการสำรวจด้วยการเดินเท้า

ข. ลักษณะภูมิประเทศ

ท่านสามารถรู้ระดับความสูงเหนือระดับทะเลปานกลางของหมู่บ้าน ความสูงของภูเขา และเส้นทางไหลของแม่น้ำซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้าน ท่านต้องพยายามบันทึกชื่อของภูเขาและเทือกเขา แม่น้ำและลำธาร พื้นที่น้ำขังและบึง ป่า และพื้นที่นา เพื่อให้คนรุ่นต่อไปได้รับความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ของบรรพบุรุษจากชื่อเหล่านี้

ค. การใช้ประโยชน์ที่ดิน

แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินได้กลายเป็นหลักฐานที่สำคัญเมื่อมีการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตโดยเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตด้วยแผนที่ใหม่ การเรียนรู้การใช้เครื่องมือการกำหนดพิกัดตำแหน่งด้วยดาวเทียม (เครื่องจีพีเอส) เราสามารถสร้างแผนที่ที่ระบุการถือครองที่ดินและรูปแบบการปลูกพืชได้

นอกจากนี้ ถ้าเราสามารถผลิตแผนที่แสดงพื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรและป่าไม้ ตำแหน่งของวัด ศาลเจ้า ตลาด และป่าช้าได้อย่างแม่นยำ แผนที่จะเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดที่แสดงสถานภาพของหมู่บ้าน

(2) การใช้แผนที่เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมศึกษาและป้องกันภัยพิบัติจากธรรมชาติ

ก. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง

ตัวอย่างเช่นในกรณีของป่าชุมชน ถ้ามีแผนที่แสดงพื้นที่ ท่านจะมีโอกาสที่จะปรึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของป่าชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ ถ้าหากท่านไม่มีแผนที่ ท่านอาจไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากป่า (ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่เคยมีการถกเถียงกันต้องการแผนที่แสดงพื้นที่ป่าชุมชน) ปัจจุบันในบางพื้นที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้กำหนดพื้นที่ป่าชุมชนด้วยตนเอง ท่านสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้อื่นได้หลังจากที่ท่านได้มีแผนที่แสดงพื้นที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย พื้นที่เกษตรที่มีอยู่แล้วในป่า พื้นที่สำหรับการปลูกป่าเพื่อการฟื้นฟู พื้นที่ป่าต้นน้ำ หรือพื้นที่ป่าภัยทันทสำหรับสัตว์ป่า ถ้าชาวบ้านมีแผนที่พวกเขาสามารถที่จะยืนยันพื้นที่ป่าไม้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ซึ่งจะเป็นการเตรียมความพร้อมที่ดีเมื่อทำการปรึกษากับบุคคลภายนอก

ข. การอนุรักษ์น้ำ – ทรัพยากรพื้นฐานสำหรับชีวิตของเรา

ถ้าท่านลงข้อมูลเขตพื้นที่รับน้ำในแผนที่แสดงความลาดชัน เช่น แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศที่จัดพิมพ์โดยกรมแผนที่ทหาร ท่านจะทราบพื้นที่ที่จะต้องรักษาคุณภาพน้ำ การระบุตำแหน่งของเหมืองฝายจะช่วยให้ทราบพื้นที่รับน้ำชลประทาน แผนที่เหล่านี้จะเป็นประโยชน์สำหรับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรน้ำ ซึ่งมักจะต้องการความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ค. สิ่งแวดล้อมศึกษา

การนำข้อมูลเกี่ยวกับพืชและสัตว์ลงในแผนที่จะทำให้สามารถอธิบายความสมบูรณ์ หรือคุณค่าของธรรมชาติของหมู่บ้าน แผนที่ระบุการกระจายของพืชต่างถิ่น จะสามารถอธิบายอิทธิพลต่าง ๆ ของ

บุคคลภายนอกที่มีต่อหมู่บ้าน การบันทึกพื้นที่ที่มีหิ้งห้อยปรากฏทุกปีจะเป็นเครื่องบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม (กรุณาดูหน้า 25 “(2) เรียนรู้สภาพของหมู่บ้านโดยผ่านการวิจัยความหลากหลายชีวภาพ”) ถ้าเยาวชนสามารถเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับการสังเกตในปรากฏการณ์เหล่านี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับสิ่งแวดล้อมศึกษา

ง. มาตรการเพื่อป้องกันภัยพิบัติจากธรรมชาติ

การนำเข้าสู่ข้อมูลเกี่ยวกับภัยพิบัติจากธรรมชาติลงในแผนที่จะเป็นประโยชน์มากเมื่อพิจารณาถึงมาตรการการป้องกัน เช่น พื้นที่ที่ถูกกระหน่ำด้วยน้ำท่วม พื้นที่ที่เกิดดินถล่ม และพื้นที่เส้นแผ่นดินแยกอันเกิดจากแผ่นดินไหว เราไม่จำเป็นต้องมีข้อมูลที่แม่นยำของเครื่องจีพีเอส แต่ข้อมูลคร่าว ๆ เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน (อาณาเขตของพื้นที่สำหรับอาศัย พื้นที่เกษตร ป่าไม้ และอื่นๆ) และถนน พื้นที่สาธารณะ และแม่น้ำ ก็จะสามารถช่วยให้การบันทึกข้อมูลดีขึ้น

2. แนวทางการจัดหาและการจัดทำแผนที่

(1) เราจะจัดหาแผนที่ได้อย่างไร?

ก. แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร

แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศที่มีมาตราส่วน 1:50,000 ของกรมแผนที่ทหารจะเป็นพื้นฐานสำหรับขั้นตอนการจัดทำแผนที่ของท่าน แรกเริ่มท่านต้องจัดหาแผนที่ชุด L7018 แผนที่ชุดนี้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศประกอบด้วย 830 แผ่น จากจำนวนทั้งหมดนี้ มีเพียง 7 แผ่น ที่ถูกจัดเป็นความลับทางราชการ แผนที่เหล่านี้ไม่มีจำหน่ายให้กับบุคคลทั่วไป แต่ถ้าท่านมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการใช้แผนที่สำหรับการพัฒนาชนบท ท่านสามารถจัดซื้อได้จากกรมแผนที่ทหารโดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ โรงเรียน ฯลฯ ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดซื้อและข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่ถือว่าเป็นความลับท่านสามารถเข้าไปดูได้ที่เว็บไซต์กรมแผนที่ทหาร

<http://www.rtsd.mi.th/>

แผนที่ชุด L7018 นี้มีอยู่ในรูปแบบของดิจิทัลและกระดาษ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งจะมีชุดเหล่านี้ และวิศวกรประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความรู้ที่จะดำเนินการใช้ได้ ซึ่งสามารถให้คำปรึกษาแก่ท่านได้ ถึงแม้จะเป็นข้อมูลเก่า แต่แผนที่ชุด L7017 สามารถจัดซื้อได้จากร้านหนังสือแผนที่แสดงลักษณะทางภูมิประเทศทั้งสองชุดนี้ L7018 และ L7017 มีประโยชน์มาก แต่แผนที่เหล่านี้แสดงเส้นแบ่งพื้นที่ปกครองที่ระดับอำเภอเท่านั้น

ข. แผนที่ที่ระดับตำบลและหมู่บ้าน

ท่านควรสอบถามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับแผนที่ระดับตำบลและหมู่บ้าน ท่านอาจสืบค้นแผนที่แสดงขอบเขตตำบลจาก Google Map ได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม แผนที่ระดับตำบลและหมู่บ้าน มักจะไม่ได้จัดทำจากการสำรวจจริง ดังนั้นท่านต้องตามตระหนักถึงความผิดพลาดของข้อมูล นอกจากนี้ ท่านต้องระมัดระวัง เมื่อใช้ข้อมูลพื้นที่ทั้งหมดของตำบลและหมู่บ้านจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากว่าข้อมูลอาณาเขตตำบลและหมู่บ้านอาจจะมีผิดพลาด

ยังมีปัญหาอีกมากมายเกี่ยวกับแผนที่ แต่ถึงอย่างไรก็ดีก็ไม่มีเสียเลย ท่านสามารถเริ่มด้วยการจัดหาแผนที่ และดูว่ามีข้อมูลอะไรในแผนที่ ท่านอาจจะเห็นหลายด้านของหมู่บ้านที่ท่านไม่เคยทราบมาก่อน หรือ ท่านมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับหมู่บ้าน

(2) เราจะจัดทำแผนที่ด้วยตัวเองได้อย่างไร?

วิธีการที่ดีที่สุดที่จะได้แผนที่ของหมู่บ้านที่แม่นยำคือ การสำรวจด้วยตัวท่านเอง โดยการใช้เครื่องจีพีเอส วิธีการนี้สามารถใช้เพื่อระบุขอบเขตของหมู่บ้าน และกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมศึกษา และกิจกรรมที่ป้องกันภัยพิบัติจากธรรมชาติดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้ว วิธีการหลากหลายวิธีการตั้งแต่วิธีที่ยุ่งยากจนถึงวิธีที่ง่ายต่อการปฏิบัติ ข้อความต่อไปนี้จะช่วยอธิบายตัวอย่างของวิธีการจัดทำแผนที่ด้วยตัวของท่านเอง

ก. การใช้เครื่องจีพีเอส

จัดหาเครื่องจีพีเอส ท่านอาจจะซื้อเอง หรือยืมใช้เครื่องมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ องค์กรชุมชน โทรศัพท์มือถือสมัยใหม่ที่มี จีพีเอส ก็ใช้ได้เช่นเดียวกัน

เดินสำรวจและบันทึกตำแหน่งด้วยเครื่องจีพีเอส กับบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับขอบเขตของหมู่บ้าน พื้นที่ป่า หรือ พื้นที่ที่ท่านต้องการจะสำรวจ ต้องระมัดระวังเกี่ยวกับหน้าผา สัตว์ และพืชมีพิษ เมื่อท่านเดินสำรวจในพื้นที่ภูเขา เดินสำรวจเท่าที่ท่านจะดำเนินการได้ และตรวจสอบทบทวนภายหลังที่ท่านได้ใช้แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ

ใช้ซอฟต์แวร์เฉพาะที่ช่วยการทำแผนที่กับข้อมูลที่จัดเก็บโดยเครื่องจีพีเอส วิธีการที่สะดวกที่สุดคือ ใช้ ซอฟต์แวร์ของบริษัทที่ให้บริการด้าน จีพีเอส (เช่น “Map source” ของ Garmin Ltd.) สำหรับผู้ที่ใช้โทรศัพท์มือถือ ต้องมีแอปสำหรับ จีพีเอส เช่นเดียวกัน

ถ้าท่านต้องลงข้อมูลในแผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร ท่านต้องมีความรู้เฉพาะบ้าง วิธีการที่สะดวกคือ ปรึกษากับเจ้าหน้าที่วิศวกรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ท่านสามารถนำเข้าข้อมูลจากเครื่องจีพีเอส ที่ท่านได้ทำการสำรวจลงในภาพถ่ายดาวเทียมของ Google Earth

ข. การใช้ Google Earth

ขั้นตอนแรก ค้นหาหมู่บ้านของท่านใน Google Earth ถ้าขอบเขตพื้นที่ที่ท่านต้องการจะสำรวจ ประกอบด้วยถนนหรือเส้นทางน้ำที่สามารถระบุได้จากภาพถ่ายดาวเทียม ท่านไม่จำเป็นต้องไปเดินสำรวจด้วยตัวท่านเอง แต่สามารถใช้ประโยชน์จากภาพถ่าย อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดบางประการในการนำเสนอผลจากภาพถ่ายให้กับสาธารณชนทั่วไป กรุณาอ่านกฎระเบียบก่อนการใช้

มีแผนที่หลายประเภทที่ Link ได้จัดทำให้กับ 21 หมู่บ้าน ซึ่งท่านสามารถเข้าไปดูได้ที่เว็บไซต์

http://www.geocities.jp/link_chiangmai_forest/thai.html

บทที่ III. การบันทึกประวัติหมู่บ้านและความหมาย

1. ทำไมเราต้องบันทึกเหตุการณ์สำคัญ?

ชีวิตของชาวบ้านดำเนินอยู่อย่างยั่งยืนด้วยความพยายามของบรรพบุรุษในการแก้ไขเอาชนะอุปสรรคต่างๆ รวมถึงยอมรับปัญหาต่างๆ ว่าจะต้องเกิดขึ้นไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เหตุการณ์หรือปัญหารุนแรงได้สอนบทเรียนให้แก่พวกเขา ทำให้สามารถทำนายหรือป้องกันปัญหาในลักษณะเดียวกันไม่ให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต การศึกษาอดีตหรือประวัติของหมู่บ้านทำให้เรามีความรู้ลึกซึ้งผูกพันและภูมิใจกับหมู่บ้านของเราสามารถเรียนรู้หาหนทางและมีผลกำลังในการเอาชนะปัญหาที่เกิดขึ้น การสอนให้รู้จักประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจึงเป็นแนวทางพื้นฐานที่สุดในการเลี้ยงดูเยาวชนรุ่นหลังให้เติบโต

การบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตยังเป็นประโยชน์เมื่อชาวบ้านต้องการประท้วงต่อต้านสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบเดิม ๆ พวกท่านมีหลักฐานที่สามารถใช้พิสูจน์ว่าชาวบ้านเป็นผู้ดูแลจัดการทรัพยากรป่าไม้เองหรือไม่? มีการเก็บรักษานบันทึกรายวันทางการของผู้นำหมู่บ้าน หรือบันทึกกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรในชุมชนบ้างหรือไม่?

นอกจากนี้ เรายังสามารถอธิบายเกี่ยวกับตัวเราเองให้คนอื่นฟังได้ดีถ้าเรารู้จักอดีตของเราเองดี และยังเป็นแนวทางให้เราได้เข้าใจและยอมรับผู้อื่นได้ดีขึ้นด้วย ความรู้เกี่ยวกับประวัติของเราในที่สุดแล้วจะช่วยนำเราไปสู่โลกที่กว้างขึ้น ผ่านการเชื่อมโยง แ่งชน และร่วมมือกัน

โดยสรุป ประวัติเกี่ยวกับหมู่บ้านของเราเป็นทรัพยากรที่มีค่าสำหรับหมู่บ้านเราเองเท่านั้น และข้อมูลต่างๆ เหล่านี้อาจถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ถ้ามีการบันทึกไว้ ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะถูกลืมและเลือนหายไป และจะมีค่าในการพัฒนาหมู่บ้านของเราก็ต่อเมื่อถูกนำไปใช้กับแผนที่ต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้บทที่แล้ว

2. วิธีการบันทึกข้อมูล

(1) ข้อมูลประเภทใดบ้างที่เราควรเก็บรวบรวม?

จะเป็นการดีมากถ้าเราสามารถเก็บข้อมูลของหมู่บ้านให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่เราไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เพราะข้อมูลจะมีไม่รู้จักจบ ดังนั้นเราสามารถเลือกเฉพาะคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล

ในส่วนที่จะเสนอต่อไปคือคำถามพื้นฐานที่ Link ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำ “สารานุกรมหมู่บ้าน” ภายใต้บริบทหรือเงื่อนไขที่หมู่บ้านนั้นแทบจะไม่เคยมีการทำหรือจัดบันทึกข้อมูลมาก่อนเลย แนวทางคำถามที่จะเสนอต่อไปนี้จะช่วยแนะนำวิธีให้ได้ดีๆ มีส่วนร่วมในการสำรวจในวิชาสังคมวิทยา หรือการศึกษาท้องถิ่นในโรงเรียนด้วย

เราไม่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้น แต่เก็บทีละเล็กละน้อยตามความสามารถของแต่ละคน หรืออาจเพิ่มเติมคำถามอื่นๆ นอกเหนือไปจากที่เสนอแนะตามความจำเป็น ถ้าข้อมูลใดเป็นข้อมูลเก่าจนไม่สามารถบันทึกเก็บรายละเอียดได้ ให้บันทึกว่าตามความคิดดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกัน มาว่าเป็นอย่างไรแทน ถ้าข้อมูลที่ได้มีเล็กน้อยมาก แสดงว่ามีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องบันทึก ข้อมูลดังกล่าวก่อนที่จะหายไป

ก. การตั้งหมู่บ้าน

เราอาจเริ่มต้นด้วยการค้นหว่าหมู่บ้านนี้ได้กำเนิดก่อตั้งมาตั้งแต่เมื่อไร ใครเป็นผู้อพยพเข้ามาอยู่เป็นคนแรก อพยพมาจากไหน เหตุผลของการโยกย้าย ให้จดบันทึกให้มากที่สุดเท่าที่จะหาข้อมูลได้

ข. ประชากรและการเคลื่อนย้ายประชากร

ประชากรเป็นดัชนีสำคัญในการบ่งบอกขนาดของหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามสถิติประชากรในอดีต อาจไม่สามารถหาได้ในปัจจุบัน ดังนั้นจะเป็นประโยชน์ถ้าเราบันทึกขนาดของประชากรอย่างคร่าวๆ เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้านเกิดขึ้น หรือเมื่อมีการเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้าน เพราะเหตุการณ์เหล่านี้ ชาวบ้านมักยังจดจำได้

นอกจากนี้ ควรมีการบันทึกถ้าในหมู่บ้านมีการเคลื่อนย้ายประชากรเข้ามาในหมู่บ้านหรือออกจากหมู่บ้านหลังจากมีการก่อตั้งหมู่บ้านแล้ว บางหมู่บ้านอาจมีคนย้ายเข้ามาอยู่หลายกลุ่ม หรือมีการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน มาจากชาติพันธุ์ที่ต่างกัน และมีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน จากการที่เราบันทึก ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้เราสามารถเดารากเหง้าของชาวบ้านปัจจุบันได้ว่ามาจากไหน โดยเฉพาะใน ภาคเหนือของประเทศไทยที่มักจะมีคนหลายกลุ่มจากชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน การที่เราเรียนรู้และเข้าใจประวัติของประชากรกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันนี้จะช่วยนำมาสู่การร่วมมือกันที่ ปราศจากความลำเอียงหรือไม่เข้าใจกันได้

ค. ชื่อและระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ของผู้นำหมู่บ้าน

ให้บันทึกชื่อและระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งของผู้นำหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกเทศบาลตำบล เจ้าอาวาสวัด ผู้นำการบูชาศาลเสื้อบ้าน (คนตั้งข้าว) และผู้อำนวยการของโรงเรียน บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในประวัตินำหมู่บ้านเมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้านทั่วไป บุคคลเหล่านี้จะถูกบันทึกซึ่งถ้าเหตุการณ์สำคัญมีชื่อของคนเหล่านี้ก็จะช่วยให้ระบุช่วงเวลานั้นได้

ง. เหตุการณ์สำคัญ

ให้บันทึกรายละเอียดเหตุการณ์สำคัญ เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม ภัยแล้ง ผลผลิตต่ำ แผ่นดินไหว ไฟป่า โรคระบาด อุบัติเหตุสำคัญ และอื่นๆ การระบาดของโรคเอดส์และยาเสพติดมีผลกระทบต่อหมู่บ้านอย่างสำคัญ โครงการต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินทั้งหมด หรือทำร่วมกันกับองค์กรภายนอก หมู่บ้านก็เป็นข้อมูลต่อการพัฒนาที่สำคัญของหมู่บ้าน จากข้อมูลดังกล่าวท่านอาจจะสังเกตได้ว่าความจริงที่คาดไม่ถึงก็จะมีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวบ้านในปัจจุบัน

จ. การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของหมู่บ้าน

การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า อ่างเก็บน้ำ สะพาน ระบบประปา หอประชุม คลังเก็บสินค้าสาธารณะของหมู่บ้าน ระบบกระจายเสียงในหมู่บ้าน ระบบชลประทาน เช่น เขื่อน ฝาย ต่างๆ โทรศัพท์สาธารณะ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะอื่นๆ เหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เช่นเดียวกันควรบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน การสร้างโรงเรียน และวัด การก่อสร้างโรงงานขนาดใหญ่เพื่อผลิตสินค้า การทำสวนขนาดใหญ่ของภาคเอกชน เพราะโครงการต่างๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านด้วยเช่นกันที่น่าสนใจคือการบันทึกว่ามีร้านขายของทั่วไปเกิดขึ้นเมื่อใด

ฉ. เกษตรกรรม

คำถามที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรได้แก่ การปรับเปลี่ยนประเภทของพืชที่ปลูก ระยะเวลาที่ใช้รถแทรกเตอร์ เครื่องนวดข้าว และเครื่องเก็บเกี่ยวข้าวพร้อมนวด ถูกนำมาใช้ในหมู่บ้านตั้งแต่เมื่อไร ประเภทของพืชที่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอื่นๆถูกนำมาเพาะปลูกอย่างแพร่หลายในหมู่บ้านเมื่อไร การปรับเปลี่ยนของลูกค้าและตลาดของพืชที่ปลูกเพื่อขายเชิงพาณิชย์ หนี้สินของเกษตรกร

(เกิดขึ้นเมื่อใด เป็นใครบ้าง และปลูกพืชอะไร) แรงงานรับจ้าง (การใช้แรงงานแลกเปลี่ยนหมดไปเมื่อไร และถ้ายังมีการใช้อยู่ ใช้ในการปลูกพืชอะไรบ้าง การเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างแรงงานรายวันและปลูกพืชอะไรบ้าง) และอื่นๆ สำหรับชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนชนบท เกษตรกรรมเป็นอาชีพพื้นฐานของการดำรงชีพ การบันทึกข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการสำรวจความเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตของเกษตรกร

ข. การจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรและการเดินทางไปเรียนหนังสือในเมือง

นอกจากเกษตรกรรม การจ้างแรงงานรายวันเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด และมีประเภทใดบ้าง ชาวบ้านเริ่มออกไปเรียนหรือไปทำงานในเมืองใหญ่ๆ ตั้งแต่เมื่อใด

ข. กิจกรรมขององค์กร

ควรบันทึกปีที่มีการจัดตั้งองค์กรระดับชุมชนต่างๆ เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กองทุนกลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มพัฒนา กลุ่มอนุรักษ์ป่า คณะดนตรีของหมู่บ้าน และอื่นๆ อย่าลืมที่จะบันทึกว่ากลุ่มต่างๆ เหล่านี้จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านในหมู่บ้านด้วยตนเอง หรือรัฐบาลท้องถิ่นจัดตั้งให้ ควรบันทึกปีที่ชาวบ้านเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

ณ. การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค

ควรมีการบันทึกปีที่ชาวบ้านซื้อสินค้าอุปโภคในหมู่บ้านเป็นครั้งแรก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ จักรยาน จักรยานยนต์ รถปิกอัพ รถยนต์นั่ง ตู้เย็น เครื่องซักผ้า และโทรศัพท์มือถือ ควรมีการบันทึกว่ามีใครบ้างที่เป็นเจ้าของสินค้าเหล่านี้ ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

ณ. กิจกรรมอนุรักษ์ป่า

ตามร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่เคยมีการถกเถียงกัน ชาวบ้านจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าพวกเขา มีประสบการณ์ในการรักษาอนุรักษ์ป่า เราจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อมมีข้อมูลเหล่านี้ เมื่อถึงเวลาจำเป็นต้องนำมาใช้ ไม่จำเป็นจะต้องเริ่มจากกิจกรรมที่เป็นทางการหรือเข้มงวดจริงจัง โดยอาจเริ่มจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่า เช่น การบวชป่า บวชต้นไม้ สืบชะตาน้ำ การตรวจเฝ้าระวังป่า กิจกรรมปลูก

ป่าในวันแม่ วันที่มีการติดป้ายบอกชื่อพันธุ์ไม้ และวันที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้ การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่าโดยชาวบ้าน ช่วยแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับป่าเป็นธรรมเนียมประเพณีของการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ใช้อะไรเป็นสีย้อมผ้า ฟืชและสัตว์ที่ใช้ในการทำอาหารนั้นมีอะไรบ้าง ใช้อะไร ในฤดูอะไรบ้าง ฟืชอะไรบ้างที่สามารถนำมาใช้เป็นยาอย่างได้ผล และอื่นๆ ถึงแม้ว่าสำหรับชาวบ้านข้อมูลเหล่านี้จะดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดาที่จริง แต่การบันทึกข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้เป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าพวกเขามีชีวิตที่อิงอยู่กับป่าอย่างมาก

ดังนั้นจึงควรบันทึกทุกอย่างเท่าที่จะทำได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าข้อมูลใดหรือประเภทใดจึงจะเหมาะสมสามารถใช้เป็นข้อพิสูจน์ได้ ที่สำคัญคือควรทำให้เป็นวงจร การบันทึกจะช่วยให้ตัวเราเองและคนอื่นๆ เห็นความสำคัญของป่าและจะเข้าร่วมกับกิจกรรมอนุรักษ์ป่าอื่นๆ กับเรามากขึ้น

ญ. ความหลากหลายทางชีวภาพ

ให้จัดบันทึก ปี ชื่อพืชและสัตว์ที่ได้หายไปจากหมู่บ้าน หรือได้ถูกนำเข้ามาในหมู่บ้าน
กรณาดู บทที่ IV. สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

(2) เราจะเก็บข้อมูลอย่างไร?

เราจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านได้อย่างไร โดยพื้นฐานแล้วเราสามารถทำได้โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน และค้นหาจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ดังที่จะเสนอต่อไป

ก. การสัมภาษณ์รายบุคคล

พยายามเลือกสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีความรู้ดีในแต่ละหัวข้อหรือประเด็นคำถาม ถ้าเราต้องการรู้เกี่ยวกับประวัติหมู่บ้านควรสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ยังมีความจำดี ซึ่งอาจต้องใช้เวลาแต่ก็ไม่ควรกังวลมากนัก พยายามเข้าเยี่ยมผู้สูงอายุเหล่านี้หลายๆ ครั้ง และ เก็บข้อมูลที่ละเอียดที่ละน้อย ควรมีการจัดเรียบเรียงข้อมูลให้เป็นระเบียบหลังจากเสร็จการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้ขัดแย้งกันเราจะได้เตรียมตัวสำหรับการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป อย่าลืมว่าไม่มีใครสามารถจำทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างถูกต้องแม่นยำ และดังนั้นข้อมูลใดที่ได้มาแต่ยังไม่ชัดเจนอาจต้องปล่อยไว้ก่อน

พยายามสัมภาษณ์ทั้งชายและหญิง เพราะเป็นไปได้ที่ชายและหญิงอาจจำเหตุการณ์เดียวกันได้จากมุมมองที่ต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้องแม่นยำขึ้นเราอาจจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคลหนึ่งโดยการไปสัมภาษณ์บุคคลอื่นๆ

นอกจากนี้ พยายามสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับศาสนาและครูเกี่ยวกับการศึกษา

ข. สัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ เป็นคณะ

การสัมภาษณ์คณะหรือกลุ่มบุคคลเป็นอีกวิธีหนึ่งในการรวบรวมข้อมูล ถ้าเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุ ถ้าเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าให้สัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมรักษาป่า หรือไปล่าสัตว์บ่อยๆ อาจต้องนัดพบเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ ที่วัด หรือสถานที่นัดพบสักสถานที่หนึ่ง เนื่องจากผู้เข้าร่วมให้สัมภาษณ์อาจถกเถียงกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม ทำให้เราตัดสินใจได้ยากว่าข้อมูลที่ต้องการแท้จริงนั้นคืออะไร อย่างไรก็ตามการสัมภาษณ์กลุ่มนี้มีข้อดีคือทำให้เราสามารถรวบรวมข้อมูลได้มากกว่าการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และสามารถตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันได้

นอกจากนี้การสัมภาษณ์กลุ่มนี้ยังทำให้คนหลายคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในเวลาเดียวกันต่อแต่ละประเด็นคำถาม ทำให้ชาวบ้านมีความนึกถึงหมู่บ้าน เช่น ทำให้คิดว่า “เราจำเป็นต้องส่งทอดประวัติของหมู่บ้านให้ชนรุ่นหลังได้รู้” หรือ “ในการอนุรักษ์ป่า พวกเราต้องทำงานหนักและเข้มแข็งกว่านี้ไม่เช่นนั้นสถานการณ์จะเลวร้ายลง” เป็นต้น

เราสามารถใช่วิธีการ 2 วิธีที่เสนอข้างต้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เราต้องการตามวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

ค. การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่างๆ

1) การก่อตั้งวัดและหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงประชากรและครัวเรือน

หนังสือที่เสนอข้างล่างดังต่อไปนี้ เป็นหนังสือที่จะช่วยให้เราสามารถค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับปีที่มีการจัดตั้งเป็นวัดในแต่ละภูมิภาค ถ้าเราไม่สามารถหาข้อมูลการกำเนิดขึ้นของหมู่บ้านได้โดยตรง เราอาจประมาณปีที่ชาวบ้านเริ่มเข้ามาอยู่จากปีที่มีการสร้างวัดในบริเวณใกล้เคียงดังกล่าว

* กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2533, “ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 9 “ , กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, โรงพิมพ์การศาสนา

2) ภาพรวมโครงสร้างของอำเภอและตำบล

“บรรยายสรุปอำเภอ”เป็นเอกสารที่อำเภอต่างๆ จัดทำขึ้นประจำปี ถึงแม้จะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านโดยตรง แต่ท่านสามารถได้ภาพรวม โครงสร้าง และประวัติของอำเภอด้วย นอกจากนี้ ท่านสามารถหาข้อมูลการพัฒนาหมู่บ้านจาก “แผนพัฒนาประจำตำบล”

3) ภาพรวมของโรงเรียน

สามารถรวบรวมได้จากเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละปีที่จัดรวบรวมโดยโรงเรียนต่างๆ ทุกปี

4) บันทึกส่วนบุคคลและภาพถ่าย

บางครั้งเราอาจได้ข้อมูลจากบันทึกส่วนตัวของชาวบ้าน ภาพถ่ายต่างก็สามารถใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลได้ โดยเฉพาะปีที่เหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้น ที่สำคัญอย่างยิ่งคือการขออนุญาตจากบุคคลเจ้าของบันทึกหรือภาพถ่ายเหล่านั้นก่อน และควรนำมาใช้อย่างระมัดระวัง

(3) เราจะสามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างไร?

ก. ถ้าข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ อย่าลืมจดชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ สถานที่ และวิธีการรวบรวมข้อมูล ถ้าข้อมูลได้จากเอกสารและสิ่งตีพิมพ์ ให้จดชื่อผู้แต่ง วันเดือนปีที่พิมพ์ ชื่อหนังสือหรือเอกสาร และผู้ตีพิมพ์ ถ้ารายละเอียดดังกล่าวมีไม่ครบถ้วน ข้อมูลนั้นถือว่าขาดความน่าเชื่อถือ

- ข. เขียนบันทึกด้วยการใช้ลายมือโดยไม่ต้องห่วงเกี่ยวกับความสวยงาม จัดเรียงลำดับข้อมูลตามลำดับเวลา ก่อนหลัง ดีกว่าจะเสียข้อมูลนั้นไป
- ค. วิธีจัดระบบอีกวิธีหนึ่งคือโดยการเริ่มต้นจากข้อมูลที่ได้มีการจดบันทึกไว้ก่อนแล้ว หรือเริ่มต้นจากรายการที่ชาวบ้านคุ้นเคย
- ง. ไม่ต้องวิตกกังวลมากนักกับคุณภาพของข้อมูลที่ได้รวบรวม พยายามเก็บให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ปีและรายละเอียดของบางข้อมูลอาจจะต้องประมาณเอา เราสามารถปรับคุณภาพของข้อมูลได้โดยการเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน และเดาเอาเองว่าอันใดเกิดขึ้นก่อน
- จ. พยายามบันทึกเหตุการณ์ที่รุนแรงกระทบจิตใจและชีวิตของชุมชน เพื่อชนรุ่นหลังจะสามารถเรียนรู้และหาแนวทางหรือวิธีการที่จะทำให้หมู่บ้านตนน่าอยู่ขึ้นจากการเห็นความมานะพยายามที่จะเอาชนะปัญหาความยากลำบากของผู้มีประสบการณ์มาก่อนได้ อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่มีประโยชน์หรือที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี อย่าลืมว่าจุดประสงค์ของการทำบันทึกนี้คือต้องการให้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านให้ได้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อประโยชน์ที่สนองความต้องการโดยส่วนรวมของหมู่บ้าน
- ฉ. อย่าลืมตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลใดที่สำคัญหรือขัดแย้งกับข้อมูลอื่น ต้องตรวจสอบความถูกต้องจากข้อมูลแหล่งอื่นหรือวิธีอื่น

(4) เคล็ดลับของการจัดระบบข้อมูล

พยายามจัดระบบเรียบเรียงข้อมูลตามระยะเวลาที่เกิดขึ้นก่อนหลัง อย่างไรก็ตามถ้าเรามีข้อมูลมากมาย อาจทำให้การค้นหาข้อมูลที่ต้องการยากหน่อย ดังนั้นวิธีการหนึ่งคือควรมีการจัดทำตารางของหัวข้อหรือประเด็นที่ศึกษา เช่น ทำตารางรายชื่อและช่วงเวลาในตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตารางการบันทึกกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าโดยชาวบ้าน เป็นต้น

ถ้าต้องการจัดระบบข้อมูลตามเวลาที่เกิดขึ้นก่อนหลัง ให้พยายามคัดเลือกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของเราก่อนจะช่วยให้เราเห็นภาพชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น Link ได้ทำตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการค้าชีวิตของชาวบ้านกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ตามระยะเวลาที่ผ่านมา หัวข้อของข้อมูลในตารางแสดงให้เห็นข้างล่างดังต่อไปนี้ (กรุณาดูตารางที่สมบูรณ์ในเว็บไซต์ของLink)

ปี	ชื่อผู้ใหญ่บ้าน (ช่วงเวลาอยู่ในตำแหน่ง)	การเมือง เศรษฐกิจ การพัฒนา และการ ดำเนินชีวิตของ ชาวบ้าน (A)	เกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ		
			การเกษตร (B)	ป่าไม้ (C)	ความหลากหลาย ทางชีวภาพ (D)

(A) ปีและชื่อของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ปีที่หมู่บ้านได้รับการสถาปนาเป็นหมู่บ้านตามการบริหารท้องถิ่น รายละเอียดเกี่ยวกับการก่อสร้างของโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ปีที่ตั้งวัดและโรงเรียน ปีที่ชาวบ้านมีสินค้าอุปโภค เช่น มอเตอร์ไซค์ รถปิกอัพ โทรศัพท์ และตู้เย็น ใช้เป็นครั้งแรก (กรุณาดูหน้า 14 ใน “2. วิธีการบันทึกข้อมูล” “(1) ข้อมูลประเภทใดบ้างที่เราควรเก็บรวบรวม” ก. ข. ค. ง. จ. ช. ซ. ณ.)

(B) ให้ลงรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงในการเกษตร การปรับเปลี่ยนจากการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงตัวเอง ให้พอเพียงมาเป็นเพาะปลูกเชิงพาณิชย์ การนำปุ๋ยเคมีและสารเคมีเกษตรเข้ามาใช้ในหมู่บ้าน (กรุณาดู ณ. ในหัวข้อข้างต้น)

(C) ให้ลงรายละเอียดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าโดยชาวบ้าน รวมถึงรายละเอียดของการทำลายป่าของภาคเอกชนด้วย (กรุณาดู ณ. ในหัวข้อข้างต้น)

(D) ให้ลงรายละเอียดปี และชื่อของพันธุ์พืชและสัตว์ที่ได้สูญหายไปจากหมู่บ้าน หรือได้ถูกนำเข้า
มาใหม่ในหมู่บ้าน (กรุณาดู ฎ. ในหัวข้อข้างต้น)

(5) การใช้ตารางตามเวลาก่อนหลัง

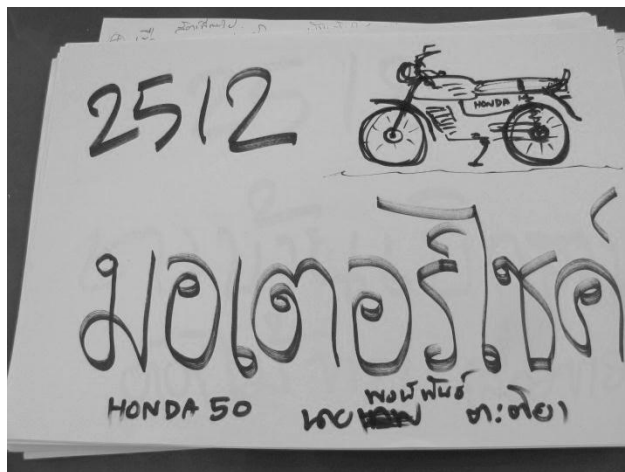
ตารางที่จัดทำตามเวลาก่อนหลังของข้อมูลมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เราได้มีส่วนร่วมรับรู้และ
ตระหนักว่าชาวบ้านที่ได้อาศัยดำรงชีวิตจากป่าสามารถเข้าใจการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร

ตัวอย่างเช่น ถ้าเราศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและความหลากหลายทางชีวภาพ เรา
จะสามารถกล่าวได้ว่าการนำเข้ามาในหมู่บ้านการเพาะปลูกพืชเชิงพาณิชย์ที่จำเป็นต้องมีการใช้สารเคมี
มีความสัมพันธ์กับการหมดไปของปลาที่อยู่ตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิมของหมู่บ้าน และการแพร่ขยายของ
ปลาและหอยที่เข้ามาจากที่อื่นและสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สกรปรกได้

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การศึกษาเกี่ยวกับป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ เราจะพบว่า
ภายหลังจากภาคเอกชนได้รับสัมปทานตัดไม้ในป่าเข้ามาทำธุรกิจในหมู่บ้าน สัตว์ขนาดใหญ่ได้หายไป
และเราสามารถเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับกับความสูญเสียที่ชาวบ้านต้องเสียไป

นอกจากนี้ ในหน้า 17 “ฉ. การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค” ได้แนะนำให้มีการบันทึกมอเตอร์ไซด์คัน
แรกที่ชาวบ้านซื้อ ข้อมูลที่ดังกล่าวนี้อาจใช้เป็นข้อมูลว่ามีการสร้างถนนในหมู่บ้านที่สามารถใช้สัญจรโดย
มอเตอร์ไซด์เมื่อใด การมีมอเตอร์ไซด์ใช้เป็นข้อมูลชี้ให้เห็นว่าพ่อค้าอาจเปลี่ยนจากการแบกลินค้ามาขาย
และสามารถนำมาขายในหมู่บ้านได้ที่ละไม่มากและน้อยชนิดมาเป็นการนำมาขายโดยใช้มอเตอร์ไซด์
แทน และสามารถนำมาขายครั้งละมากๆ และหลากชนิดขึ้น ดังนั้นเราอาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้
เป็นช่วงเวลาที่มีการปรับเปลี่ยนวิถีในการดำรงชีวิตของชาวบ้านมาเป็นชีวิตที่ต้องพึ่งพิงเงินตรามากขึ้น

ในขณะเดียวกัน เรายังสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมที่กว้างกว่าเดิม
เช่น นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างถนนและการใช้เครื่องยนต์อย่างแพร่หลาย ควรเปรียบเทียบและ
ประเมินเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านกับความจริงที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต หรือเปรียบเทียบเหตุการณ์
ทั้งระดับชาติ และระดับโลก เป็นไปได้ที่เราอาจทำนายว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป และผลกระทบต่อการ
ดำรงชีวิตของเราจะเป็นอย่างไรโดยศึกษาจากแนวโน้มระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในโลก

- ภาพที่นำเสนอข้างบนนี้คือกรณีศึกษาของการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติของหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการเรียนรู้และปฏิบัติโดยการมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action : PLA) โดยการเขียนให้ชัดเจนลงบนกระดาษขนาดเอ4 และจัดลำดับตามการเกิดก่อนหลัง ผู้เข้าร่วมสามารถเห็นภาพและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา แบ่งภาพออกเป็นแถวตามปี ชื่อของผู้นำหมู่บ้าน การพัฒนาโดยทั่วไปของหมู่บ้าน การเกษตร ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ (กรุณาดูหน้า 22 “(4) เคล็ดลับของการจัดระบบข้อมูล”) เราอาจใช้การวาดภาพแทนสำหรับผู้ที่ไม่อ่านหนังสือไม่ออก

บทที่ IV. การบันทึกและการใช้ข้อมูลความหลากหลายชีวภาพ

1. ทำไมเราจัดเก็บข้อมูลความหลากหลายชีวภาพ?

(1) ชีวิตของท่านดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่?

ประโยชน์ของการพัฒนาทำให้ได้ถนน และไฟฟ้าเข้าไปถึงในหมู่บ้านที่ห่างไกล อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติก็เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การสร้างเขื่อน การสร้างรีสอร์ท และการทำสวนเกษตรขนาดใหญ่ สิ่งเหล่านี้อาจมีผลกระทบที่รุนแรงต่อระบบนิเวศในพื้นที่ซึ่งอาจดูแล้วเหมือนปกติ

การอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นประเด็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชนบทที่ชุมชนอาศัยการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพ เพื่อความปลอดภัยและมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่สมบูรณ์อย่างไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เราจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการตัดไม้ทำลายป่าและการขยายของการใช้สารเคมีเกษตร นอกจากนี้มีความจำเป็นสำหรับชาวบ้านที่ต้องตรวจสอบฐานของข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ด้วยอารมณ์ ในการที่จะยอมรับหรือต่อต้านโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อชุมชน เช่น การสร้างถนน การสร้างเขื่อน และ รีสอร์ท หมู่บ้านของท่านมีข้อมูลเพียงพอหรือไม่?

(2) เรียนรู้เกี่ยวกับสภาพของหมู่บ้านโดยผ่านการวิจัยความหลากหลายชีวภาพ

สรรพสิ่งมีชีวิตมีคุณสมบัติเฉพาะ ซึ่งบางคุณลักษณะใช้เป็นเครื่องบ่งชี้หรือสัญลักษณ์ของสถานการณ์ปัจจุบันของสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ปลาบางชนิดบ่งบอกถึงคุณภาพของน้ำ นกบางชนิดเพิ่มจำนวนมากขึ้นเมื่อเมืองมีการขยายตัว และผีเสื้อบางชนิดจะอยู่ได้ในป่าที่สมบูรณ์ เราเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า ตัวชี้วัดทางชีววิทยา ถ้าเรามีข้อมูลเพียงพอเราสามารถเปรียบเทียบข้อมูลเหล่านี้กับหมู่บ้านอื่นๆ หรือเปรียบเทียบข้อมูลในช่วงเวลาต่างๆ เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

โดยไม่ต้องใช้ความรู้เฉพาะหรืออุปกรณ์ที่มีราคาแพง ท่านสามารถค้นพบความสมบูรณ์ของธรรมชาติโดยการบันทึกสรรพสิ่งมีชีวิตที่ท่านพบเห็นในหมู่บ้านของท่าน การสังเกตแมลงน้ำและสาหร่ายเป็นอีกวิธีหนึ่งของการตรวจสอบคุณภาพน้ำ ท่านสามารถแจกแจงอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างของ

สิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่โดยสำรวจและศึกษาหลายๆ จุด และบันทึกลงในแผนที่ (กรุณาดูหน้า 9 “ค. สิ่งแวดล้อมศึกษา”)

เรามาศึกษาบางตัวอย่างของตัวชี้วัดทางชีววิทยา การศึกษาชนิดของจักจั่นด้วยการวิเคราะห์เปลือกสามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศอันเกิดจากภาวะโลกร้อน การแจกแจงเสียงร้องของจิ้งหรีดตามช่วงระยะทางในพื้นที่จะสามารถบ่งชี้ถึงผลกระทบของการขยายเมือง ถ้าท่านทำแผนที่ที่แสดงตำแหน่งการพบเห็นพืชต่างถิ่น การค้นพบความแตกต่างของการใช้ประโยชน์ที่ดินและระยะทางจากถนนลาดยางภายในหมู่บ้าน ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ท่านอธิบายถึงผลกระทบของการพัฒนาต่อสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

โดยสรุป สรรพสิ่งมีชีวิตคือเครื่องวัดที่แสดงการเปลี่ยนแปลง ความสมบูรณ์ ความเหมาะสม และคุณค่าของหมู่บ้านของเรา การเก็บข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการทำนายความเสี่ยงและอนาคตได้เช่นเดียวกัน

(3) การใช้ข้อมูลความหลากหลายชีวภาพ

ข้อมูลความหลากหลายชีวภาพสามารถใช้อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของหมู่บ้านให้กับบุคคลภายนอก และจะเป็นประโยชน์มากเมื่อใช้เพื่อโน้มน้าวในที่ประชุมให้ฝ่ายตรงข้ามได้เห็นพ้องกับข้อเสนอ เมื่อมีการพิจารณาโครงการพัฒนาภายในหมู่บ้านหรือรอบๆ หมู่บ้าน

นอกจากนี้ ในกรณีที่ต้องการดำเนินการเกี่ยวกับโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้การขอทุนสนับสนุน ข้อมูลจะเป็นประโยชน์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านที่มีธรรมชาติที่สมบูรณ์ ในโรงเรียน ข้อมูลเหล่านี้จะใช้เป็นวัสดุการเรียนการสอนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนรุ่นต่อไปได้อย่างดี

ท่านไม่จำเป็นต้องวิตกกังวล เรามาสนุกการบันทึกร่วมกัน และเริ่มต้นทีละเล็กทีละน้อย ศึกษาบันทึกและเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับหมู่บ้านของท่าน เมื่อท่านได้เรียนรู้อย่างดีแล้ว เรามาคิดถึงอนาคตร่วมกัน เป้าหมายของการศึกษาวิจัยนี้คือการค้นหาทางเลือกและปฏิบัติให้เป็นจริงเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นด้วยตัวของพวกเราเอง

2. เราจะทำการจัดเก็บข้อมูลความหลากหลายชีวภาพอย่างไร?

(1) สิ่งมีชีวิตอะไรบ้างที่เราต้องจัดเก็บ?

ปัจจุบันมนุษย์ได้ค้นพบและตั้งชื่อสิ่งมีชีวิตประมาณสองล้านชนิด นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญอ้างว่ามีสิบถึงร้อยล้านชนิดที่มนุษย์ยังไม่ได้ค้นพบ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่เราจะเก็บข้อมูลทั้งหมดถึงแม้จะเป็นเพียงในหนึ่งหมู่บ้านก็ตาม

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ประเภทของข้อมูลอะไรที่เราจะจัดเก็บ เราพยายามจัดเก็บชนิดของนก ปลา หรือ ผีเสื้อ ที่อาศัยอยู่ใกล้กับเราและง่ายต่อการสังเกต มีหนังสืออ้างอิงที่เป็นประโยชน์ที่ได้ตีพิมพ์ หนังสือและเว็บไซต์ต่อไปนี้เป็นประโยชน์สำหรับการสืบค้นสัตว์และพืชที่เราสามารถเข้าถึงได้ง่าย

<นก>

- * จารุจินต์ นทีตะภา และคณะ, 2555, "คู่มือศึกษาธรรมชาติหมอบัญส่ง เลขะกุล นกเมือง ไทย", คณะบุคคลนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล
- * Lekagul, B. and Round, P., 1991, "A guide to the Birds of Thailand", Saha Karn Bhaet Co., Ltd..
- * มงคล แก้วเทพ, (ไม่ระบุปี), "นกในเมือง". <http://thaibird.bizhat.com/all-1.htm>

<ปลา>

- * อัจริยา กิจสุนทรวัฒน์, 2555, "สารานุกรมเยาวชน ปลาน้ำจืด Encyclopedia of freshwater fish", ไทยควอลิตี้ บุ๊คส์
- * Froese, R. and Pauly, D., 2014, "Fish Base", World Wide Web electronic publication. <http://www.fishbase.org/>
- * Malinconico, B., et. al. , (n.d.), "Aquarium Wiki". <http://theaquariumwiki.com/>

<ผีเสื้อ>

- * นิดดา หงษ์วิวัฒน์, 2554, "ผีเสื้อ แสนสวย", บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดดจำกัด

<พืช>

- * Gardner, S., et al. , 2000, "A Field Guide to Forest Trees of Northern Thailand", Kobfai

Publishing Project.

- * ไชมอน การ์ดเนอร์, พินดา สิทธิสุนทร, วิไลวรรณ อนุสารสุนทร, 2543, "ต้นไม้เมืองเหนือ คู่มือศึกษาพรรณไม้ยืนต้นในป่าไม้ภาคเหนือประเทศไทย" โครงการจัดพิมพ์คบไฟ
- * ศูนย์การเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดพิษณุโลก, 2555, "พรรณไม้ในป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน", ส่วนพัฒนานวนศาสตร์ชุมชน สำนักจัดการ ป่าชุมชน กรมป่าไม้
- * สุรีย์ ภูมิภมร และ อนันต์ คำคง, 2540, "ไม้เอนกประสงค์กินได้ Edible Multipurpose Tree Species", คณะอนุกรรมการประสานงานวิจัยและพัฒนา ทรัพยากรป่าไม้และ ไม้โตเร็ว เอนกประสงค์

<อื่นๆ>

- * ยศ สันตสมบัติ, 2542, "ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน", ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- * สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ, 2010, Biodiversity & Expert Database.
<http://www.bedo.or.th/lcdb/biodiversity/>
- * กรุณาดูเพิ่มเติมข้อมูลชีววิทยาใน วิกิพีเดีย <http://th.wikipedia.org/>

(2) จะเก็บอะไรและเก็บอย่างไร?

ก. โปรดอย่าลืม

อย่าลืมบันทึกวันและเวลาของการสังเกต สถานที่ และชื่อของผู้สังเกต หรือผู้ให้ข้อมูล

ข. ลักษณะต่างๆ

นอกจากบันทึกชื่อของพืชหรือสัตว์ที่ท่านได้พบเห็น ท่านต้องระบุคุณลักษณะของชนิดพืชหรือสัตว์ เช่น ขนาด รูปร่าง สี เสียงร้อง อาหาร สีและรูปร่างของดอกและผล เป็นต้น สำหรับสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำ อย่าลืมระบุตำแหน่งในน้ำที่ท่านได้พบเห็น เช่น ผิวน้ำ ใต้ท้องน้ำ บนพื้นน้ำ เป็นต้น ถ้าหากกินเป็นอาหารได้ให้บันทึกวิธีการปรุง และถ้าบริโภคไม่ได้ให้บันทึกวิธีการใช้ประโยชน์ ถ่ายรูปเพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำมากขึ้น พยายามบันทึกลักษณะต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้รับจากการบอกเล่า

นอกจากสัตว์และพืชแล้ว ข้อมูลเห็ดต่างๆ ที่เราค้นเคยจะมีคุณค่ามากถ้าท่านได้บันทึกความเป็นพิษหรือวิธีการบริโภคที่ถูกต้อง

ดังที่ได้ระบุในบทที่ III. พยายามบันทึกชื่อและปีที่พืชหรือสัตว์ได้หายสาบสูญ หรือได้ถูกเข้ามาในหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความรุนแรงมากในปัจจุบัน บางหมู่บ้านอาจมีจำนวนพืชและสัตว์มากมายที่หายสาบสูญไปในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ข้อมูลเหล่านี้จะสร้างโอกาสอย่างทรงคุณค่าให้เราได้พิจารณาได้ถึงการพัฒนาในอนาคต

ค. ชื่อท้องถิ่น ชื่อมาตรฐาน และชื่อทางวิทยาศาสตร์

พยายามเขียนชื่อท้องถิ่นและชื่อมาตรฐาน หนังสืออ้างอิงและเว็บไซต์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเป็นประโยชน์สำหรับการจัดเรียงข้อมูล โดยเฉพาะสำหรับการค้นหาชื่อวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้เราได้แลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคคลที่หลากหลายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ง. การใช้แบบสอบถาม

ท่านสามารถประหยัดเวลาในการจัดเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้าน หรือให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในโรงเรียน ท่านควรจัดเตรียมแบบสอบถามล่วงหน้า ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการจัดการกับข้อมูลภายหลัง

จ. โปรดอย่าลืมจัดทำแผนที่

ต้องคำนึงถึงการนำเข้าสู่ข้อมูลที่จัดเก็บได้ลงในแผนที่ แผนที่ จะช่วยให้ท่านได้เรียนรู้และเข้าใจสิ่ง
ที่ท่านไม่เคยทราบมาก่อน หรือสามารถช่วยทำให้การเสนอผลงานดียิ่งขึ้น

(3) ความหลากหลายชีวภาพและการตรวจสอบคุณภาพน้ำ

ผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโดยการใช้องค์ที่มีชีวิตเป็นตัวชี้วัด มักจะใช้
แมลงเล็กๆ ที่อ่อนไหวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หรือพืชที่เจริญเติบโตอยู่กับที่ที่ไม่
เคลื่อนย้าย สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ ผู้เชี่ยวชาญมักจะใช้สาหร่ายหรือแมลงน้ำเป็นตัวชี้วัดการ
เปลี่ยนแปลงของคุณภาพน้ำ

คู่มือข้างล่างนี้นำเสนอโดยภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์สำหรับการศึกษาคู่มือการใช้แมลงน้ำและสาหร่าย คู่มือเหล่านี้จะประกอบด้วยชื่อและ
คุณลักษณะของสิ่งมีชีวิต พร้อมด้วยรูปภาพสีประกอบ และการประเมินคุณภาพน้ำโดยวิธีจัดลำดับ
คุณภาพหลายระดับ คู่มือเหล่านี้หุ้มด้วยปกพลาสติกเพื่อป้องกันน้ำในขณะที่ทำงานในพื้นที่ ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์สำหรับผู้เรียนรู้เบื้องต้น และเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาแก่นักเรียน
ระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย ถ้าท่านสนใจสามารถติดต่อขอข้อมูลโดยตรง

- * หน่วยวิจัยนิเวศวิทยาแมลงในแหล่งน้ำไหล ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(ไม่ระบุปี) “ตัวอย่างแมลงน้ำ”
- * ห้องปฏิบัติการวิจัยสาหร่ายประยุกต์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ไม่
ระบุปี) “การใช้สาหร่ายเป็นดัชนีบ่งชี้คุณภาพน้ำ”

สำหรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคู่มือการใช้แมลงน้ำและสาหร่าย โปรดดูหนังสือดังมี
รายชื่อต่อไปนี้

- * ชิตชล ผลารักษ์, 2549, “การใช้สัตว์หน้าดิน เพื่อการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำ”, ภาควิชา
ชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- * ชิตชล ผลารักษ์, (ไม่ระบุปี), “คู่มือ การประเมินคุณภาพน้ำ” Shiga University
- * สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช (บรรณารักษ์), 2542, “ชุดคู่มือนักสืบสายน้ำ”, บริษัทแปลนพรินทร์ตั้ง
จำกัด, กรุงเทพฯ

- * สรณรัษฎ์ กาญจนะวณิช และ สตีเฟน ทิลลิง, 2543, “คู่มือการจำแนกสัตว์ไม่มีกระดูก สันหลังในบึงและลำธารไทย”, พิมพ์ครั้งที่ 2 มูลนิธิโลกสีเขียว. กรุงเทพฯ
- * กรมควบคุมมลพิษ, 2548, “คู่มือการตรวจสอบคุณภาพน้ำด้วยสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง หน้าดิน ส่วนแหล่งน้ำจืด”, กรมควบคุมมลพิษ, กรุงเทพฯ
- * Sangpradup N. and Boonsoong B., 2006, “Identification of freshwater invertebrates of the Mekong River and its tributaries”, Mekong River Commission, Vientiane.

หนังสือสองเล่มข้างล่างนี้เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจของการจัดเก็บข้อมูลพืชและสัตว์ภายในตำบล ลำดับแรกหนังสือแนะนำพอสังเขปเกี่ยวกับข้อมูลตำบลและตามด้วยชื่อและการใช้ประโยชน์ของพืชและสัตว์ภายในตำบล พร้อมด้วยได้นบันทึกกิจกรรมของการอนุรักษ์ธรรมชาติ

- * สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552, "สารานุกรม ความหลากหลายทางชีวภาพ :ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่", Tone Colour : The Press Studio
- * สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552, "สารานุกรม ความหลากหลายทางชีวภาพ :ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่", Tone Colour : The Press Studio

บทที่ V. การเก็บข้อมูลประชากร

1. พีรามิดประชากรบ่งชี้อะไร?

ส่วนประกอบของประชากรซึ่งเป็นตัวแทนบริบททางสังคมจะถูกกำหนดโดยจำนวนเด็กเล็กในแต่ละครัวเรือน การเคลื่อนย้ายของชาวชนบทสู่เมืองและการย้ายเข้าของประชากรจากหมู่บ้านภายนอก ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาหลายหมู่บ้านได้เผชิญกับวิกฤติการณ์การอยู่รอดของหมู่บ้านเมื่อมีเคลื่อนย้ายอย่างรวดเร็วของประชากรเข้าสู่เมือง เป็นการยากที่จะเปลี่ยนแนวโน้มดังกล่าวด้วยแรงผลักดันของหมู่บ้านเพียงลำพัง อย่างไรก็ตาม คุณสามารถเตรียมพร้อมและป้องกันสำหรับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าคุณสามารถคาดการณ์ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านของท่านในภายภาคหน้า

พีรามิดประชากรช่วยให้ท่านได้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันของหมู่บ้านจากส่วนประกอบของประชากร ทำการแบ่งกลุ่มชายและหญิงไปทางซ้ายและขวาตามลำดับ กลุ่มอ่อนวัยอยู่ด้านล่าง ถ้าฐานล่างกว้าง หมายความว่าจำนวนของเด็กเล็กมีมาก ชุมชนชนบทของภาคเหนือประเทศไทยแสดงพีรามิดประชากรที่มีรูปร่างโป่งออกที่ส่วนกลางโดยมีประชากรเป็นจำนวนมากที่มีอายุระหว่าง 40 ถึง 49 และ 50 ถึง 59 ปี เราสามารถคาดการณ์ว่าชนบทจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว และอัตราการเพิ่มของประชากรจะลดลงในอนาคต โดยทั่วไปการลดลงของประชากรอาจสร้างความลำบากให้กับการบริหารจัดการของหมู่บ้าน เนื่องจากขาดคนที่ทำงานภาคเกษตร และแม้กระทั่งงานเทศกาลต่างๆ

ถึงแม้ว่าจะมีการเพิ่มประชากรของวัยหนุ่มสาว แต่ถ้านักเรียน นักศึกษาและแรงงานจากภายนอกได้เคลื่อนย้ายเข้ามาสู่หมู่บ้านจนกลายเป็นชนกลุ่มมาก นั้นหมายความว่าความเป็นเมืองเริ่มเกิดขึ้นแล้ว และจะพบว่าสถานการณ์ของหมู่บ้านก็จะเปลี่ยนแปลง เราสร้างพีรามิดประชากร และร่วมกันคิดถึงอนาคตของหมู่บ้าน

2. เราจะจัดเก็บข้อมูลประชากรได้อย่างไร?

ท่านพยายามติดต่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล(รพ.สต.) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขอข้อมูลสถิติประชากรของหมู่บ้านของท่าน ความหมายของข้อมูลประชากรอาจแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค แต่ข้อมูลประชากรจะประกอบด้วย 2 ประเภท ขอให้พยายามใช้ข้อมูลอย่างระมัดระวัง โดยทำความเข้าใจลักษณะของข้อมูลก่อนการจัดเก็บ

- 1) สถิติประชากรตามทะเบียนราษฎรของหมู่บ้าน ถ้ามีรายชื่อในทะเบียนราษฎรของหมู่บ้าน ก็จะถูกนับว่าเป็นประชากรในหมู่บ้านไม่ว่าบุคคลนั้นจะอพยพไปอยู่นอกหมู่บ้านนานแล้วก็ตาม ในขณะที่เดียวกัน ถ้าบุคคลใดที่มีทะเบียนราษฎรอยู่นอกหมู่บ้าน แต่จะไม่ถูกนับว่าเป็นประชากรของหมู่บ้าน ไม่ว่าบุคคลนั้นได้พำนักอาศัยในหมู่บ้านนานเท่าใดก็ตาม
- 2) สถิติประชากรบนฐานของผู้ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นการนับประชากรที่พำนักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจริง ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีชื่อในทะเบียนราษฎรของอีกหมู่บ้าน และในขณะเดียวกัน ถ้าบุคคลนั้นไม่ได้พำนักอาศัยในหมู่บ้านเป็นเวลานานก็จะไม่นับว่าเป็นประชากรสังกัดหมู่บ้านดังกล่าว

ถ้าท่านต้องการทราบจำนวนประชากรที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ ให้เลือกสถิติประชากรประเภทที่ 1) แต่ถ้าท่านต้องการจะทราบถึงจำนวนประชากรในปัจจุบันให้เลือกใช้ประเภทที่ 2)

บทที่ VI. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

เอกสารฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นเกี่ยวกับความสำคัญและวิธีการจัดเก็บข้อมูล การสร้างแผนที่ ประวัติ ความหลากหลายทางชีวภาพและประชากร ข้อมูลเหล่านี้มีนัยสำคัญเนื่องจากว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ข้อมูลอื่นๆ นอกจากนี้ก็สามารถจัดเก็บเพิ่มเติมได้เช่นเดียวกัน งานประเพณีทางศาสนา งานเทศกาลและนิทานพื้นบ้าน ซึ่งได้มีการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่นก็มีคุณค่าเช่นเดียวกัน

ในการใช้ข้อมูลที่ได้จัดเก็บเพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลายโปรดอย่าลืมให้เขียนระบุข้อมูลต่อไปนี้ให้ชัดเจน : ชื่อผู้แต่ง ปีที่จัดทำ ชื่อเรื่องของหนังสือหรือเอกสาร และผู้จัดพิมพ์(ถ้ามี) ชื่อเรื่องของเอกสารเรียงง่ายและเป็นที่คุ้นเคยกับคนทั่วไป จะช่วยดึงดูดความสนใจของบุคคลที่หลากหลาย ท่านควรแทรกรูปภาพของเด็กและเยาวชน หรือ รูปถ่ายของหมู่บ้านให้อยู่ในปกหน้าหรือหน้าว่าง เพื่อดึงดูดเด็กและเยาวชน เมื่อ “สารานุกรมหมู่บ้าน” (ชื่ออาจจะเปลี่ยนได้) ของท่านได้สำเร็จจุล่งไปด้วยดี ขอให้พิจารณากระจายหนังสือไปยังผู้ใหญ่บ้าน องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น ห้องสมุดของโรงเรียนในท้องถิ่น สำนักงานอำเภอและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยและห้องสมุดประชาชน ข้อมูลเหล่านี้จะมีความหมายก็ต่อเมื่อหนังสือได้กระจายสู่สาธารณะชนอย่างกว้างขวาง

หลังจากที่กิจกรรมนี้ได้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชนชนบท Linkเคยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้ในการจัดพิมพ์ ท่านสามารถปฏิบัติได้เช่นเดียวกัน

บทสรุป

เมื่อผู้เขียนเริ่มเดินทางมาประเทศไทยเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2528 ในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยได้ชื่อว่า “ครัวของญี่ปุ่น” เนื่องด้วยประเทศไทยส่งออกสินค้าเกษตรมากมายไปยังประเทศญี่ปุ่น ในปี 2554 เมื่อประเทศไทยได้เผชิญวิกฤติน้ำท่วม ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการขาดแคลนชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ เนื่องด้วยหลายบริษัทของญี่ปุ่นในประเทศไทยได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเช่นเดียวกัน ไทยและญี่ปุ่นได้กลายเป็นหุ้นส่วนที่สำคัญ ไม่เพียงแต่ในภาคการเกษตรแคในภาคอุตสาหกรรมก็เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ความเป็นหุ้นส่วนของสองประเทศในด้านภาคบริการมีความเข้มแข็งเช่นเดียวกัน อันที่จริงนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นได้มาเยือนประเทศไทยปีละ 1 ล้านคน ในขณะที่นักท่องเที่ยวไทยเยือนญี่ปุ่นคาดว่าจะสูงกว่า 7 แสน คนในปี 2557 เป็นความจริงที่ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่ร่ำรวยขึ้น แต่ประเทศก็สูญเสียมากมายเช่นเดียวกัน เมื่อมลภาวะสิ่งแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนยิ่งห่างขึ้น ปัจจัยส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการดิ้นรนเพื่อทรัพยากรธรรมชาติ ผู้คนมากมายได้เสียใจกับประเทศไทยเมื่อเห็นการพัฒนาประเทศได้เจริญรอยตามประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเคยถูกขนานนามว่า “เกาะมลพิษ”

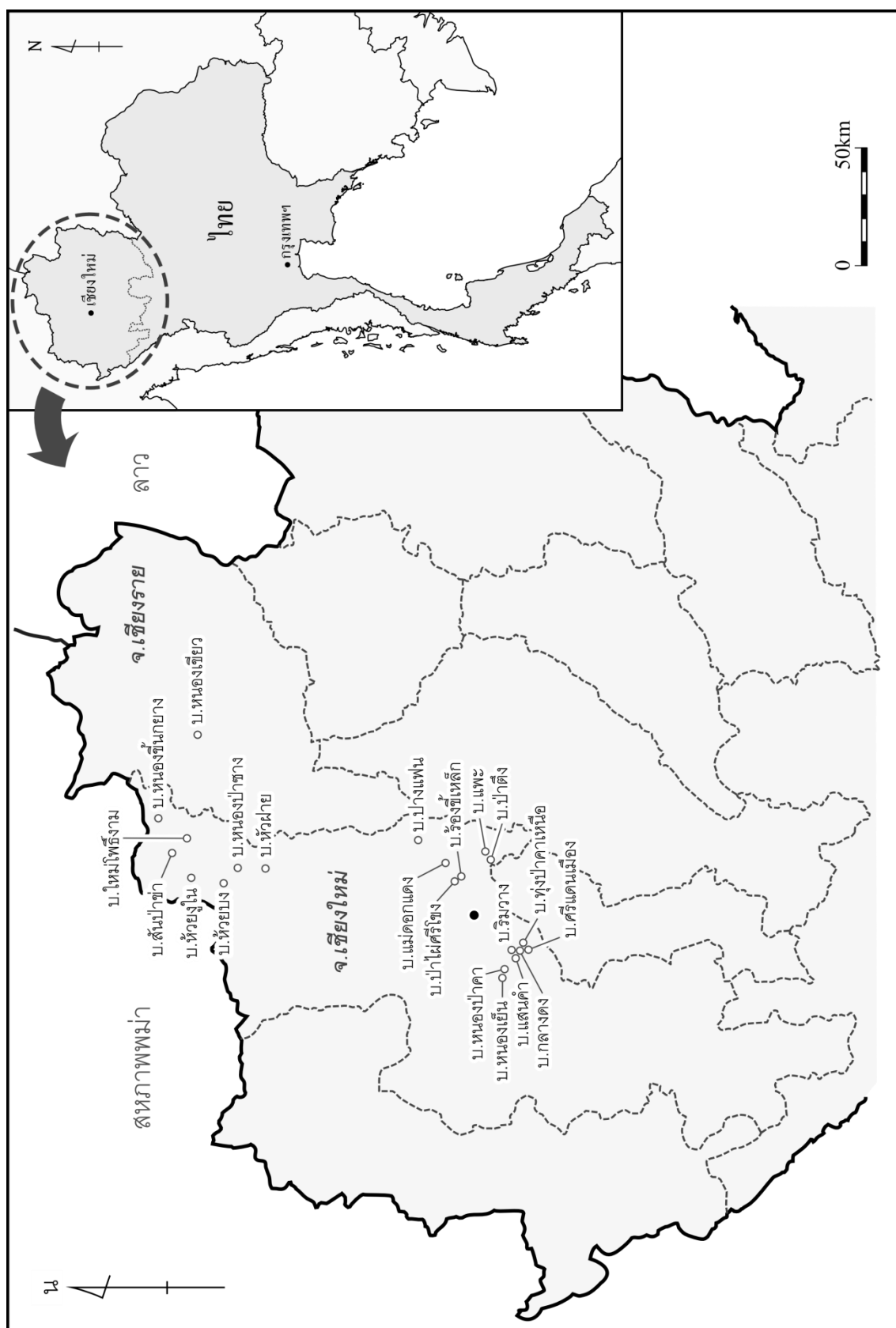
ภายใต้สภาวะแวดล้อมดังกล่าวนี้ มีคนในกลุ่มหนึ่งทั้งในประเทศไทยและญี่ปุ่นซึ่งได้อุทิศตนทำงานอย่างหนักเพื่อให้เกิดสังคมที่ยั่งยืนและเพื่อลูกหลานรุ่นต่อไปในอนาคต โดยปราศจากการคิดถึงชีวิตของตนเอง เราได้ทำงานร่วมกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้ในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นเวลานาน 11 ปีเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

ข้อมูลเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุมชนไม่เฉพาะสำหรับการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่เพื่อความยุติธรรมและความเสมอภาค การเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเอกสารชุดนี้ “สารานุกรมหมู่บ้าน” ในประเทศญี่ปุ่นเรียกว่า “Sonshi” หรือเอกสารของชุมชน ซึ่งจะมีให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศญี่ปุ่น ข้อมูลจะถูกจัดแบ่งประเภทใช้เพิ่มเติมและถ่ายทอดไปยังลูกหลานรุ่นต่อไป ถึงแม้ว่าการลดลงของประชากรและการถดถอยของบทบาทของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ข้อมูลหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญที่ต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นอิสระภาพของชุมชนชนบทในการวางแผนโครงการพัฒนาด้วยตนเอง

การเข้าถึงและเปิดเผยข้อมูลระดับหมู่บ้านเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาศักยภาพเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท เอกสารฉบับนี้ได้อธิบายแนวทางและวิธีการจัดเก็บข้อมูลโดยชุมชน การพัฒนาในระยะยาว หน่วยการภาครัฐควรเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนการจัดทำข้อมูล และส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ของข้อมูลที่จัดเก็บโดยภาครัฐเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนซึ่งชุมชนได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปฏิบัติจัดทำข้อมูลด้วยตนเอง

รายชื่อหมู่บ้านที่ Link ได้ดำเนินโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว

No.	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	ประชากร	
						หลังคา	คน
1	หนองขี้ในกยาง	3	แม่नावาง	แม่อาวย	เชียงใหม่	120	376
2	หัวฝาย	10	ศรีดงเย็น	ไชยปราการ	เชียงใหม่	214	1104
3	หัวยบง	7	ปงดำ	ไชยปราการ	เชียงใหม่	127	627
4	ใหม่โพธิ์งาม	6	บ้านหลวง	แม่อาวย	เชียงใหม่	67	200
5	สันป่าช้า	9	แม่สาว	แม่อาวย	เชียงใหม่	74	520
6	ศรีแดนเมือง	6	ยางคราม	ดอยหล่อ	เชียงใหม่	190	505
7	หนองป่าชาว	8	ศรีดงเย็น	ไชยปราการ	เชียงใหม่	160	487
8	แพะ	10	ออนใต้	สันกำแพง	เชียงใหม่	115	439
9	ป่าตึง	7	ออนใต้	สันกำแพง	เชียงใหม่	219	794
10	หนองเขียว	12	แม่กรณ์	เมือง	เชียงราย	212	955
11	ปางแฟน	5	ป่าเมียง	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	223	716
12	กลางดง	4	ทุ่งปี	แม่วาง	เชียงใหม่	136	426
13	ทุ่งป่าคาเหนือ	11	ทุ่งปี	แม่วาง	เชียงใหม่	64	236
14	แสนคำ	10	ทุ่งปี	แม่วาง	เชียงใหม่	110	330
15	ริมวาง	9	ทุ่งปี	แม่วาง	เชียงใหม่	113	358
16	หนองเย็น	2	ทุ่งปี	แม่วาง	เชียงใหม่	157	532
17	หนองป่าคา	12	ทุ่งปี	แม่วาง	เชียงใหม่	82	264
18	ร้องขี้เหล็ก	7	เชิงดอย	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	252	778
19	ป่าไผ่ศรีโง	10	เชิงดอย	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	99	297
20	แม่ดอกแดง	1	เชิงดอย	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	518	1157
21	หัวงูโน	5	สันทราย	ฝาง	เชียงใหม่	281	1123

เกี่ยวกับ Link

ลิงค์ – กลุ่มเชื่อมโยงป่า น้ำ และคน (Link – an organization linking together forest, water and people) ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2547 โดยคนญี่ปุ่นและคนไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการอนุมัติเป็นองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร (non-profit organization : NPO) ของประเทศญี่ปุ่นเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2551 และก่อตั้งเป็นมูลนิธิในประเทศไทยเมื่อเดือนมิถุนายน 2554 เป้าหมายขององค์กร Link คือ “ทำงานร่วมกับคนในภูมิภาคเอเชีย เพื่อบรรลุสังคมที่ยั่งยืน โดยการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ ด้วยการเคารพและร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ ก้าวข้ามและอยู่เหนือความแตกต่างของสัญชาติ เชื้อชาติ และศาสนา”

กิจกรรมของการจัดทำเอกสารแนะนำ “สารานุกรมหมู่บ้าน” จะแล้วเสร็จในเดือนมกราคม 2558 ถ้าท่านมีคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมดังกล่าวนี้ โปรดติดต่อผ่านอีเมล

link.cnx@gmail.com

เกี่ยวกับผู้เขียน

KIMURA SHIGERU เกิดเมื่อปี 2508 ที่จังหวัดโตเกียวประเทศญี่ปุ่น เขามีความสนใจด้านสิทธิมนุษยชนและประเด็นสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยตั้งแต่เขายังเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย หลังจากสำเร็จการศึกษา เขาได้สอนวิชาภูมิศาสตร์และภูมิภาคศึกษาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในมหาวิทยาลัยประเทศญี่ปุ่น เขาได้ก่อตั้ง Link ในปี 2547 และนำกิจกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างญี่ปุ่นและไทย และ “โครงการสนับสนุนการจัดทำสารานุกรมหมู่บ้าน”

เกี่ยวกับผู้แปล

<ภาษาไทย>

พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ เกิดเมื่อปี 2488 จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย อดีตเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาพืชไร่ และหลักสูตรนานาชาติเกษตรศาสตร์เชิงระบบ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หลังจากเกษียณอายุราชการเมื่อปี 2548 ยังคงทำงานเป็นอาสาสมัครที่ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีความสนใจเรื่องระบบเกษตรและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน และปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิลิงค์ – กลุ่มเชื่อมโยงป่า น้ำ และคน ในประเทศไทย

<ภาษาอังกฤษ>

KURUSHIMA KEI เกิดเมื่อปี 2531 ที่จังหวัดเฮียวโก ประเทศญี่ปุ่น หลังจากที่ได้เยือนประเทศมาเลเซียและไทยในระหว่างที่ศึกษาชั้นมัธยมศึกษา เขาได้เกิดความรู้สึกเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในระหว่างที่ศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นนักศึกษาแลกเปลี่ยนและได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ และได้เดินทางท่องเที่ยวไป 12 ประเทศในเอเชีย ได้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของ Link ตั้งแต่วันที่ 2554 เป็นต้นมา

เข้าใจ เข้าถึง หมู่บ้าน

Understanding the Village

